

**Социологическо проучване на
тема: „Обществени нагласи
към процеса на
деинституционализация и
предлаганите нови социални
услуги в общността“**

Основни изводи

- Изследването категорично показва, че деинституционализацията се приема като необходим, правилен и неоспорим процес, който е от полза за децата, лишени от родителски грижи и обществото. Тази нагласа важи за всички изследвани целеви групи, независимо от специфичната им позиция в процеса. Анализът установява, че част от регистрираните мнения са в по-голяма степен декларативни, но дори и като такива те свидетелстват, че процесът не се оспорва, че той е признат за „нормативно правилен“ и не е социално приемливо да бъде оспорван и блокиран.
- Мнозинството от участвалите в проучването респонденти имат позитивни нагласи към осъществените до този момент дейности и се чувстват отговорни за успеха на цялостния процес.
- Сред близката местна общност, т.е. хората, които са в непосредствена близост до изградените ЦНСТ, няма като цяло сериозни притеснения от съществуването на тези центрове. Част от анкетираните дори имат позитивен личен опит от общуването с тези деца, други са се опитвали да помогнат и да бъдат в по-близък контакт с тях.
- Същевременно, тъй като става въпрос за радикална реформа, за дълъг и сложен процес, който засяга човешки съдби – както на децата, така и на хората, отговорни за грижите за тях – съвсем естествено той е съпроводен и от трудности и предизвикателства, които няма да изчезнат, но които трябва да се решават поетапно и да водят до по-висока степен на ефективност на цялостния процес. Резултатите от изследването и анализа позволяват да ги разделим на две основни групи, които изискват специфични мерки, реакции и действия, за да бъдат правилно адресирани и преодолявани:

Организационни проблеми

- Не винаги достатъчно добро взаимодействие между отделните, въввлечени в процеса целеви групи; случаи на взаимна подозрителност и прехвърляне на вина, при възникване на конфликтни ситуации, или при липса на напредък по т.нар. „трудни случаи“. Все още – недостиг на достатъчна експертна и професионална помощ от страна на АСП, ОЗД.
- Не напълно преодоляно разминаване между първоначалната идея да се изграждат ЦНСТ и да се настаняват деца в приемни семейства само на територията на тяхната община (за да не се губи връзка с близките, роднините и средата) и практиката да се насочват деца към други общини с цел „запълване на капацитета“. Остра реакция на част от „пилотните общини“ към този подход и отказ да се участва в част от последващите мерки.
- Липса на достатъчен като брой, като обучение и мотивация персонал, който да изпълва със съдържание новите услуги. Слабото заплащане, лошият публичен имидж на професията на социалния работник, натовареността, стресът и

неумението за справяне със случаите на силно девиантно поведение ограничават допълнително кадрите и засилват проблемите в тази сфера.

- Липсата на достатъчно персонал и подходящи специалисти води и до съпротива срещу настаняването на деца от ВУИ и СПИ в ЦНСТ, както и срещу смесването на деца с увреждания и без увреждания. Тези реакции противоречат на цялостната логика на деинституционализацията и показват, че са все още живи нагласите, проблемът да се вижда в „децата“, а не в „средата“. Същевременно, обективните трудности не могат да бъдат пренебрегнати, защото те водят до отказ от посещаване на училище, негативно влияние върху другите деца, създаване на лош психологически климат и пр. Необходимо е много по-активно съдействие със специалисти, експерти, обучение и пр., а преодоляване на тези негативни модели.
- Силна феминизация на професията и ясно изразена тенденция към застаряване. И двата фактора затрудняват прилагането на нови подходи и възпроизвеждат стереотипи от предишния модел на институционална грижа за деца. Най-силните позитивни примери, събрани в хода на проучването, както и най-мотивираните експерти, бяха млади работници, както и мъже, които бяха успели да наложат различни ролеви модели и реално да променят поведенческата динамика между децата. Същевременно, ако не се променят два ключови фактора – заплащане и привличане на повече специалисти с цел екипна работа и справяне с проблемите – има реален риск и тези ентузиазирани млади хора да напуснат системата, или да се обезсърчат и демотивират.
- Все още забавена на места оценка за потребностите на децата, разминаване между подготовка на персонала и профила на настанените деца; неумения за работа с подрастващи в пубертета. Последният проблем е ключов, тъй като той рефлектира и при приемните семейства – предпочитанията определено са към грижи за малки деца, не за подрастващи. С навлизането на младежите в пубертета е налице риск от повторното им връщане в институции с всички последствия от това. Специално внимание в обучението и набирането на персонал (споменатата вече необходимост да се привлекат повече мъже) следва да се обърне на работата с младежите тийнейджъри. Това е най-рисковата група, тя предизвиква и най-големи опасения и негативизъм от страна на учителите и местната общност.

Проблеми, свързани с нагласите на целевите групи и комуникационни проблеми

- Въпреки признаването на необходимостта и правилността на процеса по извеждане на деца, лишени от родителска грижа, от институциите, продължават да съществуват латентни нагласи, че е добре тези деца да бъдат „под контрол вече в новите малки институции“, „че не са опасни, докато не се движат свободно в общността“ и пр. Това важи както за широката общественост, така и за непосредствено въвлечените в процеса страни. Преодоляването на тази нагласа е дълъг процес, но очевидно на всички равнища трябва да се положат

повече усилия, за да се разбере, че не може да се очаква реална социална интеграция, ако пътят, който води до тази интеграция, е една или друга форма на изолация.

- Към момента деинституционализацията бележи напредък по отношение на институционалните форми, в които се осъществява (нови услуги, индивидуална оценка на потребностите, макар и бавна и пр.), но се сблъсква с редица „съпротиви“ от неформално естество. Децата от ЦНСТ и от приемни семейства учат заедно с другите деца, но много често са изолирани, обект са на подигравки, липса на търпение от учителите поради по-бавния им напредък. Точно в тази възраст обаче неформалното отхвърляне провокира затваряне, дистанциране и дори агресия. Изключително важно в тази връзка е в училищата, където учат такива деца, да се проведат специализирани срещи с учители и родители, които да насърчават децата да играят заедно, да ги въвличат в общи празненства, да ги канят в домовете си, да махат „преградните стени“. Тук ролята на учителите и родителите е ключова и би следвало да се организират специални беседи от психолози и социални работници.
- Значителна част от местната общност знае за съществуването на ЦНСТ в близост до домовете им, но е слабо запозната с възможностите да общуват с тези деца, да се включват в доброволчески дейности и пр. В тази връзка е добре по-често и с по-широка информационна кампания да се популяризират тези възможности, и особено – доброволчеството, да се намалят бюрократичните пречки за общуването с децата от централите.
- Добре би било по-нататъшните усилия да са насочени към необходимостта от активизиране на неформалните механизми за приобщаването на децата, лишени от родителска грижа. Тук емоционалната съпричастност и емпатия са водещи и би трябвало да заострят вниманието на гражданите, които в своето ежедневие не обръщат достатъчно внимание на проблема. Със сигурност обаче част от тях, особено родители на деца, които учат в същите, или в съседни училища биха откликнали много по-ангажирани и съпричастно, като насърчат своите деца да въвличат в игри, общуване, празници децата, лишени от родителска грижа.
- Факторите „признание“, „удовлетвореност“ са ключови за всяка една професия. Работещите в тази трудна сфера биха се почувствали мотивирани, ако има клипове, кратки филми за тяхното ежедневие, трудности и начин за справяне с тях. Наред с по-високото заплащане и промяната в средата, това би било много важно за привличането на млади хора и мотивирането им да останат в системата.